

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Λαογραφίας

ΡΙΚΤΟΛΟΓΙΟΝ ΕΞ ΑΜΟΡΓΟΥ

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον *ρικτολόγιον*, κοινῶς *ριχτάρι*, περιέχεται εἰς χειρόγραφον τοῦ 19ου αἰῶνος, τὸ ὁποῖον μοὶ παρεχωρήθη τὸ 1956 ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ μου Μιχαῆλ Ἰωάννου Μωραϊτάκη, ἀνῆκε δὲ πρότερον εἰς τὸν ἕκ μητρὸς πάππον του Νικήταν Πράσινον, κάτοικον τῆς Ἀμοργοῦ. Ὡς φαίνεται, τὸ *ριχτάρι* ὡς μέσον μαντικῆς ἦτο ἄλλοτε ἐν χρῆσει ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ. Τὸ χειρόγραφον σύγκεται ἐκ φύλλων χάρτου 7, διαστάσεων 0,225×0,16 καὶ εἶναι κατὰ σελίδας ἠριθμημένον, φέρει δ' ἐν τέλει τοῦ κειμένου τὴν ἐξῆς σημείωσιν :

τὴν 22 ὀκτωβρίου 1847

Μιχαῆλ Η. Νομικός.

Ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν γραμμάτων τοῦ σημειώματος τούτου καὶ τοῦ κειμένου συνάγεται, ὅτι ὁ Μιχαῆλ Η. Νομικός εἶναι καὶ ὁ γράψας κατὰ τὴν ἀναφερομένην ἡμερομηνίαν τὸ χειρόγραφον, ἐκ τῶν πολλῶν δ' ἀνορθογραφίων, ἃς ἔχει, φαίνεται ὅτι οὗτος ἦτο πολὺ μετρίως μορφώσεως.

ΡΙΚΤΟΛΟΓΙΑ ἐχρησιμοποιοῦν, ὡς γνωστόν, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἡμῶν πρόγονοι. Διὰ τούτων «ἐπεζητεῖτο ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου κεφαλαίων τὸ *προγνωστικόν*, τὸ *σημεῖον*, τοῦ Θεοῦ ἢ συγκατάθεσις, ἢ τὸ *ἀπόφημον*»¹, ἀλλὰ πῶς ἐγίνετο τότε ἡ μαντεία αὕτη δὲν εἶναι σαφές. Ὁ αἰοιδιμος Φαίδων Κουκουλῆς καταλέγων τὸ «*ρικτολόγιον*», ὡς καὶ τὸ «*ἀνοίγειν ἐν λαχιστηρίῳ*» εἰς τὴν βιβλιομαντείαν λέγει : «συνίστατο δὲ τοῦτο εἰς τὸ νὰ λάβῃ τις ψαλτήριον ἢ Εὐαγγέλιον καὶ τυχαίως νὰ ἀνοίξῃ εἰς μίαν αὐτοῦ σελίδα, ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ δ' ἐπιγραφῆς νὰ ἐννοήσῃ ἂν πρέπη νὰ κάμῃ ἢ ὄχι τὸ σκοπούμενον»². Ἄλλ' εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς ἀφορᾷ μόνον εἰς τὸ «*ἀνοίγειν ἐν λαχιστηρίῳ*» οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ «*ρικτολόγιον*». Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ὑπόκειται ὡς βάσις τὸ «*ρίκτειν*», τὸ ὁποῖον ἀπαντᾶται

1. Ἄ δ. Ἀδαμαντίου, Ἀγνείας πεῖρα ἐν Λαογραφίας τ. Γ' σ. 77.

2. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός. Τόμ. Α' II, ἐν Ἀθήναις 1948 σ. 158.

ἐν τῇ κυριολεξίᾳ ἐν τῷ Νομοκάνονι τῶν Ἰβήρων, ἔνθα λέγεται « ὅσοι... *ρίκτουσι κουκκία ἢ ρεβίθια ἢ ρίκτουσι εἰς τὸ φεγγάρι, ἢ εἰς τὸ ἄστρον* »¹ ἀνήκει δὲ εἰς ἕτερον εἶδος μαντικῆς, τὴν κληρομαντείαν. Αὐτὴ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀποστόλου Μαθθία εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰούδα ἔγινε διὰ ρίψεως κλήρων, ἀποβάσα, ὡς ὁ Ἄδαμαντίου λέγει, « τύπος τῶν ρικτολογίων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς »². Ἄλλὰ διὰ τίνος τρόπου ἐγένετο ἐν τῷ ρικτολογίῳ ἡ ἀναζήτησις τοῦ εὐαγγελικοῦ χωρίου καὶ ἡ γνῶσις τῆς θείας βουλήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ σκοπούμενον δὲν ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστόν.

Ἐν τοσοῦτῳ γνωστῇ εἶναι ἡ μέθοδος τῆς κυβομαντείας, ἣτις ἀποτελεῖ προφανῶς εἶδος τι ρικτολογίου. Αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὸ κείμενον, τὸ περιεχόμενον εἰς χαρτῶν κώδικα τοῦ τέλους τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Ὀδυσσεὺς Λαμφίδης ἐν Ἐπ. Ἐ. Βυζ. Σπ. 17, 1941, 185 κέ., καὶ συνίσταται εἰς τὴν ρίψιν τριῶν κύβων. Τὸ κείμενον φέρει τὸν τίτλον « *Βιβλίον διὰ κάθε συλλογισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ὅπου ἤθελεν ἀγαπήσῃ κακὸν ἢ καλὸν κατὰ τὴν φανέρωσιν τῶν τριῶν ζαριῶν* », αἱ περιεχόμεναι δ' ἐν αὐτῷ ἀπαντήσεις, συνοδευόμεναι μὲ λέξεις ἢ στίχους ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ εἶναι 56, ὅσαι εἶναι καὶ αἱ περιπτώσεις ρίψεως τῶν τριῶν κύβων³. Τοῦναντίον ἐκ τῆς παραρ. Du Cange μνείας περὶ « *ρικτολογίων* » βλέπομεν, ὅτι τὸ τοῦ cod. Reg. 1177 « *Ρικτολόγιον ἐκ τῶν τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου κεφαλαίων* » περιέχει 38 κεφάλαια, εἰς ἕκαστον δὲ τούτων ἀκολουθεῖ ἐρμηνεῖα, ἐξ ἧς ὁ θέλων νὰ ἐρωτήσῃ τὴν θεῖαν βούλησιν ἠδύνατο « *γῶναι περὶ παντὸς πρά-*

1. Ν. Γ. Πολίτου, Ἐν κεφάλαιον νομοκάνονος περὶ γοητειῶν, μαντειῶν καὶ δεισιδαιμονιῶν ἐν Λαογραφίας τ. Γ' (1911) σ. 385, στ. 8. Κατὰ ποίους τρόπους *ρίκτων* σήμερον τὰ *κουκκία* βλ. εἰς Γ. Α. Μέγα, Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τεύχ. Β' σ. 60, ΙΒ' : Κυβομαντεία, κοκκομαντεία. Εἰς τὰ ἐκεῖ παραδείγματα πρόσθετες τὰ ἐξῆς : εἰς τὴν Λοκρίδα, προκειμένου ν' ἀνακαλυφθῇ ὁ κλέπτης ἀντικειμένου τινός, παίρνουν 40 *κουκκία*, τὰ συμπῶν μελετῶντας διάφορα πρόσωπα, κατόπιν δέ, ὅπως τὰ κρατοῦν μὲ τὰς δύο χεῖρας, τὰ φουσοῦν τρεῖς φορές καὶ τὰ ρίπτουν ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας. Ἐξάγουν κατόπιν τὰ συμπεράσματα τῶν ἀναλόγως τῶν συνδυασμῶν, οἱ ὅποιοι σχηματίζονται. (Λαογρ. Ἀρχεῖον, χειρ. 1473 σ. 92, Εὔστρ. Κίσκιλα, 1940). Εἰς τὴν Λέσβον καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι Μ. Ἀσίαν λαμβάνουν ἐντὸς τῆς παλάμης *κουκκία*, τὰ ὅποια ρίπτουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν ἕκαστον καὶ μεταξὺ τῶν μαντεύονται (ΛΑ χειρ. 1473 σ. 4, Χ. Ἀκριβοῦ, 1940), Βλ. καὶ Α. Α. Παπαδοπούλου, Νεοελληνικὴ μαντεία, Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος 1923 σ. 146 κέ. καὶ Λαογραφ. τ. Γ' σ. 16.

2. Λαογραφ. Γ' σ. 77 σημ. 3 : « *Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτοῖς καὶ ἔπεισον ὁ κληρὸς ἐπὶ Μαθθίαν* » (Πράξεις Ι, 23 κέ.).

3. Αὗται εἶναι : 6,6,6. 6,6,5. 6,6,4. 6,6,3. 6,6,2. 6,6,1. 6,5,5. 6,5,4. 6,5,3. 6,5,2. 6,5,1. 6,4,4. 6,4,3. 6,4,2. 6,4,1. 6,3,3. 6,3,2. 6,3,1. 6,2,2. 6,2,1. 6,1,1. 5,5,5. 5,5,4. 5,5,3. 5,5,2. 5,5,1. 5,4,4. 5,4,3. 5,4,2. 5,4,1. 5,3,3. 5,3,2. 5,3,1. 5,2,2. 5,2,1. 5,1,1. 4,4,4. 4,4,3. 4,4,2. 4,4,1. 4,3,3. 4,3,2. 4,3,1. 4,2,2. 4,2,1. 4,1,1. 3,3,3. 3,3,2. 3,3,1. 3,2,2. 3,2,1. 3,1,1. 2,2,2. 2,2,1. 2,1,1. 1,1,1, ἐν ὄλφ 56.

γματος οὗ ἂν βουλευθῆς σκέφασθαι εἴτε ἀγαθοῦ εἴτε φαύλου», ἐνῶ ἕτερον ρικτολόγιον τῶν codd. 848 καὶ 1673 ἐπίσης παρὰ Du Cange ἀναφέρεται ὡς περιέχον 93 κεφάλαια¹. Ἐν ληφθῆ λοιπὸν ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι τὸ ἡμέτερον ἐξ Ἄμοργου ρικτολόγιον, τὸ ὁποῖον προφανῶς ἀντιγράφει παλαιότερον καὶ δὴ Βυζαντινὸν κείμενον, περιέχει 58 κεφάλαια, συνάγεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἰς τὰ ρικτολόγια ταῦτα δὲν εἶναι σταθερός, ὡς εἰς τὰ βιβλία τῆς κυβουμαντείας, ἀλλὰ ποικίλλει· ἄρα καὶ ὁ τρόπος τῆς χρήσεως αὐτῶν θὰ εἶναι διάφορος τοῦ τῆς κυβουμαντείας, ἀλλὰ ποῖος οὗτος δὲν ἐμφαίνεται ἐκ τῶν παρὰ Du Cange στοιχείων. Δὲν γνωρίζω καὶ ἂν τὰ «κάλιστα παραδείγματα ρικτολογίων ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ», τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Ἄδ. Ἀδαμαντίου², ἀναφέρει ὁ ἀρχιμανδριτῆς Πορφύριος Οὐσπένσκις ἐν τῇ ρωσιστὶ ἐκδοθεῖσῃ περιηγήσει του εἰς τὴν Θεσσαλίαν (1859) διαλαμβάνουν περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἕνα τῶν τρόπων τῆς ἀνευρέσεως τοῦ εὐαγγελικοῦ χωρίου καὶ τῆς δι' αὐτοῦ γνώσεως τῆς θείας βουλήσεως, μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἄμοργινοῦ ρικτολογίου. Κατὰ τὰς ὁδηγίας, αἰτινες προτάσσονται ἐν αὐτῷ, σχηματίζεται ἐπὶ φύλλου χάρτου ἀριθμητικὸς πίναξ, μία «σκάρα», ὡς λέγεται, ἀποτελουμένη ἀπὸ τόσα τετραγωνίδια («σπιτόπουλα») ὅσα εἶναι καὶ αἱ ἀπαντήσεις, αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸ ρικτολόγιον. Μετὰ δὲ τὴν ἀπαγγελίαν ὠρισμένων τροπαρίων «*πίανεις ἕνα κόκκον σιταρίου καὶ λέγεις μὲ εὐλάβειαν καὶ φόβον Θεοῦ: μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, Ὑπεραγία Θεοτόκε, φανέρωσον τοῦ δούλου σου (ὁ δεῖνα) καὶ ποιεῖς σημεῖον σταυροῦ ἐπάνω εἰς τὴν σκάρα ἐκ τρίτου λέγοντας τὸ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*» κτλ. «*εἶτα ρίχθεις τὸ σιτάρι καὶ εἰς ὅποιον σπιτόπουλον δπάγη, ἐκεῖ*» δηλ. ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν ποῦ φέρει τὸ τετραγωνίδιον, εἶναι σημειωμένον καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου ἢ ὁ ψαλμὸς καὶ ἡ ἐρμηνεία, ὅχι δὲ σπανίως καὶ μόνη ἢ ὑπόδειξις περὶ τοῦ πρακτέου³. Οὕτως ἔχομεν μίαν μέθοδον κοκκομαντείας.

Ἐπεται τὸ κείμενον τοῦ ρικτολογίου. Τοῦτο βρῖθει ἀνορθογραφίῳν, ἀλλὰ μόνον τὰς ἐν τοῖς πρώτοις δέκα στίχοις ἔκρινα σκόπιμον νὰ σημειώσω.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΕΓΑΣ

1. Du Cange, Glossarium Gr., ἐν λ. ρικτολόγια.

2. Λαογρ. Γ' 77 σημ. 2.

3. Ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν χωρίων 8 εἶναι τοῦ Ματθαίου, 2 τοῦ Λουκᾶ καὶ 2 τοῦ Ἰωάννου. Τὰ λοιπὰ χωρία εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῶν Ψαλμῶν (7), ἐκ τῆς Γενέσ. (1), ἐκ τοῦ Ἡσαίου (1), ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ (1), ἐκ τῶν Πράξ. τῶν Ἀποστόλων (1), ἐκ τῆς 2 πρὸς Κορινθ. (1).

1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31	32
33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48
49	50	51	52	53	54	55	56
			57	58			

Πρῶτον λέγεις τὸ δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων κ.τ.λ. εἶτα τὸ τρισάγιον, τὸ Παναγία Τριάς, τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ πάλιν τὸ δι' εὐχῶν, ἔπειτα τὰ τροπάρια Εὐλογητὸς εἶ, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν τῇ γεννήσει τὴν παρθενίαν. Προφῆτα καὶ Πρόδρομε. Ἡ γέννησί(ς) σου, Χριστέ ὁ Θεός.—

καὶ τελειώσας τὰ τροπάρια πιάνει(ς) ἓνα κόκκον σιταρίου καὶ λέγεις μετὰ εὐλάβειαν καὶ φόβον Θεοῦ | μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, Ὑπεραγία Θεοτόκε, φανέρωσο(ν) τοῦ δούλου σου (ὁ δεῖνα) καὶ ποιεῖς σημεῖον σταυροῦ ἐπάνω εἰς τὴν σκάρα ἐκ Γ, λέγοντας τὸ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Εἰς κάθε σταυρὸν τὸ λέγεις μιὰ φορά, εἶτα ρίχθεις τὸ σιτάρι καὶ εἰς ὅποιον σπιτόπο(ν)λον ὑπάγη ἐκεῖ εἶναι σημειωμένα— |

1. Δόξαν δηλοῖ καὶ βίου πλοῦτον καὶ χαρὰν ἔχει νὰ ἀπολαύσῃς καὶ ἐδικόν σου ἄνθρωπον. (σελ. 3)

2. Ὁ ἥλιος διαυγάσει ἐν τῷ κόσμῳ καὶ Κύριος συνεργήσει τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ καὶ φανήσεται. 15

1 ἁγίων 2 τριάς 2-3 ἔπειτα — εὐλογητὸς 3 γεννήσι 5 τελιώσας — κόκον
6 τῆς ἁγίας 7 φανέρωσο τ. δούλου σου (ὀδῖνα) καὶ ποιῆς σημεῖον 14 2 Πέτρο.
1,19: ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσει

3. Περὶ τῶν πουλίων, τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ πετομένων ἦσαν τὴν οἰκίαν αὐτῶν, ἣν οὐκ ἠτοίμασαν. Οὕτω καὶ ἐσύ, ἄνθρωπε, θὰ χαρῆς ἐπὶ πολλὰ ἀγαθὰ, ἃ οὐ προσδοκᾷς, καὶ πληρώσει Κύριος τὴν ἐπιθυμίαν σου ἐν ἔργῳ ἀγαθῷ.

4. Αὐτὸν ὁποῦ βούλεσαι φυλάγου· ὕβριν γὰρ καὶ ὄνειδος λαμβάνεις καὶ 5 δὲν ὠφελῆσαι.

5. Τὸ πρῶγμα ὁποῦ μελετᾷς νὰ κάμῃς μέγα ἐστίν· ὅμως ἐπιμελοῦ· οὐκ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα.

6. Πάντα ὑπόμενε καὶ στέκε ἀνδρείως· ἔλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν καὶ δι' αὐτοῦ εὐρήσεις τὸ ποθούμενον ἐν ὀλίγῳ καιρῷ. | 10

7. Νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, νῦν ἡμέρα σωτηρίας· ἐκ τοῦ κακοῦ θὰ (σελ. 4) βροῆς καλὸν καὶ ἐκ τοῦ περισσοῦ κόπου θὰ βροῆς ἀνάπαυσιν καὶ χαρὰν.

8. Ἐξ ἀποφάσεως ἐλέησον πρῶγμα οὐ χρεῖαν ἔχεις καὶ ἐπὶ τούτῳ νόει καλῶς.

9. Αἰσχυνθήσονται ἐξ ἀνοίας διάγον(τες), εἶτα εἰς ἀγαθὸν στ(ρ)αφήσε- 15 ται, ὡς οἶδεν ὁ Θεός.

10. Εἰς μάτην κοπιᾷζεις, μὰ δὲν ὠφελῆσαι. Πρόσεχε μὴ προσκρούσης (εἰς) τὸν Θεόν.

11. Ὡ ἄνθρωπε, θάρρεις ὅτι κέρδος ἔχεις τοῦτο, πλὴν πλανᾷσαι. Λοιπὸν φεύγε ἀπὸ αὐτό· οὐ γὰρ θέλει ὁ Θεὸς τὴν θλιψίν σου καὶ τὴν ζημίαν 20 σου καὶ μὴ παρακούσης τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ θὰ μετανοήσης.

12. Ὅμοιος ἔσει, ἄνθρωπε, συνετῷ καὶ σοφῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις ᾠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ πέτραν στερεὰν καὶ κατελθὼν ὑετὸς πολλὸς καὶ γενομένου | ποταμοῦ οὐ προσέκρουσεν τὴν οἰκίαν ἐκείνην, διότι σοφῶς ἐκτί- (σελ. 5) σθη· διὸ σὺ μὴ φοβοῦ τοὺς ἐχθρούς σου τοὺς πολεμοῦντάς σε καὶ ὁ Θεὸς 25 θέλει σὲ ὀδηγήσει πρὸς τὸ συμφέρον σου.

13. Ὅ,τι ζητεῖς εὐρήσεις καὶ εὐφροσύνην καὶ ἔλεος θέλεις εὐρεῖ ἐκ Θεοῦ.

14. Ἄγγελιο Κυρίου εἶναι μετὰ σοῦ διαφυλάττον(τές) σε πάσας τὰς 30 ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, καὶ ὁ θέλεις ποιήσον, διότι ὁ Θεὸς ἦν μετὰ σοῦ καὶ

1 Ψαλμ. 83,4: καὶ γὰρ στρουθίον εὗρεν ἐναντῷ οἰκίαν 3 προσδοκεῖς Ψαλμ. 126,5: μακάριος ὃς πληρώσει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ 7-8 Γεν. 18,14: μὴ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ θεῷ ῥῆμα; 9 ἀνδρείος Ψαλμ. 41,6: ἔλπισον ἐπὶ τὸν θεόν 11 2 Κοριθ. 6,2: ἴδου νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἴδου νῦν ἡμέρα σωτηρίας 13 πρῶγμα ὄν|| ἐπὶ τούτῳ 15 ἐξανεῖας διάγον ἦτα 17-18 Ψαλμ. 90,12: μὴ ποτε προσκόψης πρὸς λίθον τὸν πόδα σου|| Ματθ. 4,6, Λουκ. 4,11 22 ἔσι Ματθ. 7,24-25: ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ|| Λουκ. 6,48 24-25 σοφὸς ἐκτίστη 29 Λουκ. 4,10: τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε

τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν σου ἀνίσχυρον ποιήσει· γίνωσκε οὖν ὅτι *στρουθίον οὐ πεσεῖται* εἰς παγίδα ἄνευ θελήματος Θεοῦ.

15. Μὴ σπουδάζῃς λαβεῖν τὸν κόπον ἄκαιρα, πρὶν ὠριμάσῃ ὁ καρπός, ἀλλ' ὑπόμεινον νὰ γένη ὁ καρπὸς ὠριμος καὶ μὴ παρακούσης τῆς ἐμῆς ἔως νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς νὰ λάβῃς τὸ ζητούμενον.

16. Θέλεις εἰσελθῆ, ἄνθρωπε, εἰς πρᾶγμα ὁποῦ οὐ δύνασαι νὰ κάμῃς καὶ θὰ λάβῃς χαρὰν, ὅμως οὐκ ἀπόκειται σοι τὸ πρᾶγμα αὐτό· θλίψιν καὶ ἀνάγκην θὰ σοῦ προξενήσῃ. Ἴδου εἶπόν σοι τὸ | ἐνδεχόμενον. (σελ. 6)

17. Τὴν στενοχωρίαν καὶ ἀνάγκην, ἣν ἔλαβες, αἰτία τῶν συγγενῶν σου ἦτον· τώρα παρῆλθεν ἡ ἀνάγκη ἀπὸ σοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἔχει νὰ ἀνοίξῃ ὁ Θεὸς τὴν θύραν καὶ τὴν εὐθειαν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου, καὶ δῶῃ σοι πάντα τὰ αἰτήματά σου, καὶ θέλ' εἶναι βοηθὸς σου εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν.

18. Ἴδου ἀνοίξεν ὁ ἅγιος Θεὸς τὴν θύραν καὶ τὴν εὐθειαν ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθέν σου καὶ ρύσεται σε ἀπὸ παντὸς κακοῦ, οἱ δὲ ἐχθροὶ σου ἀνοιξαν τὸ στόμα αὐτῶν ὡσπερ κύνες, ὁ δὲ Θεὸς κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός του ἐβοήθησέ 15 σοι καὶ ἔσωσε ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν.

19. Ἴδου ἀνοίξεν ὁ γεωργὸς καὶ ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ βαστώντα εἰς χειρὰς του στάχυα εὐφραίνόμενος καὶ δώσει αὐτῷ ὁ Θεὸς ὅπερ ἐλπίζει· οὕτω καὶ σὺ ποιήσον εὐθείας τὰς ὁδοὺς σου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ σου, ὅτι μετὰ σοῦ ἔστι καὶ μὴ φοβηθῆς. | 20

20. Ποίησον ἄνθρωπε ὁ θέλεις, ὅτι χαρὰν μεγάλην λαμβάνεις ἐκ Θεοῦ (σελ. 7) καὶ [σοῦ] βοηθήσει καὶ δῶῃ σοι τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἐχθροὶ σου θὰ ἐγερθοῦν εἰς φθόνον, σὺ δὲ ἔχε ἀγάπην εἰς τὸν Θεὸν καὶ σωθήσει.

21. Ὑπόμεινον μικρὸν καὶ μὴν σπουδάζῃς νὰ κάμῃς ἀδύνατα πράγματα ἐκεῖνα ὁποῦ ἐπιθυμεῖς. Μεῖνε ἥσυχος καὶ ὁ Θεὸς ἦν βοηθὸς σου. 25

22. Ὅμοιος ἔσει, ἄνθρωπε, ὡς ὄρνεον πετόμενον ἐν τῷ ἀέρι ὁποῦ ἔφθειρε στρουθίον καὶ ἔφυγε ἀλλοῦ καὶ ἐνεπλήσθη· ἔτσι καὶ ἐσύ, ἄνθρωπε, ἔχεις νὰ λυτρωθῆς ἐκ Θεοῦ ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ ἐμπλησθῆς ἐκ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ καὶ ἴδῃς ὅπερ ἐλπίζεις εἰς αὐτό.

23. Ὅμοιάεις γυνῆς χήρας, ἣ ἔχασε δραχμὴν καὶ ἀπώλεσε τὴν οἰκίαν 30

1 Ματθ. 10,29 : οὐχὶ δύο στρουθία ἀσφαλίου πωλεῖται ; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν 2 παγίδα 3 ἄκυρα 6 θέλης εἰσελθῆς 8 ἀνάγκη — προξενέσει 10 ἐπαρῆλθεν 11 τῆς θ. ἐμπροσθένσου || δώῃ σοι Ψαλμ. 19,6 : πληρώσει κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου 13 Πράξ. 14,27 : ἤνοιξεν τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως 14 ἐμπροσθένσου καὶ ἐρησέτεσσι (τὸ οἱ ἐκ διορθώσεως) 18 δώσει αὐτοῦ 22 σοῦ βοηθήσει καὶ δώῃ σοι 24 ἀνάτα πράγματα 23 ἔσι Ἡσαίου 31,5 : ὡς ὄρνεα πετόμενα 27 ἐνεπλήσθη 28 κ. ἐν πλήσθη 30 γυνῆς χήραν ἠν Λουκ. 15,8-9 : Ἡ τις γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἀπτεῖ λύχνον καὶ σαροῦ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως οὗ εὑρῇ ; καὶ εὐροῖσα συγκαλεῖ τὰς φίλας... συγχαρῆτέ μοι

αὐτῆς ζητοῦσα τὴν δραμὴν ἐπιμελῶς καὶ εὐρῶν αὐτὴν ἐκάλεσε τοὺς φίλους τῆς νὰ συγχαροῦν μετ' αὐτῆς. Λοιπὸν ἂν ἔχῃς σκοπὸν διὰ γυναῖκα, χαρὰν (ἔξεις) μετ' αὐτῆς, ἂν φυτεύσῃς ἀμπελῶνα, αὐξηθήσεται, ὁ ἄρρωστος ὑγιαίνει. |

24. Ἀπὸ πολλῆς θλίψεως καὶ στενοχωρίας ἐλάλησεν ἡ καρδία σου καὶ (σελ. 8) βούλεσαι ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ οἴκου, πλὴν ἄδικα ἐστενοχωρέθῃς καὶ ἡ θλίψις σου 5 θὰ μεταβολθῇ εἰς χαρὰν μεγάλην.

25. Ἀφοῦ αὐτὸ σ' ἔβγη, ἂν ἔχῃς δύναμιν τοῦ λέοντος καὶ τοῦ ἀετοῦ τὰς πτέρυγας, αὐτὸ ὁποῦ μελετᾷς νὰ κάμῃς φυλάγου, διατὶ δὲν ἐβγαίνει εἰς κалόν.

26. Ἰδοὺ βυθιζόμενος ἔσει ἐν οἷς οὐκ ἔδωκεν ὁ πανάγαθος Θεός. Λοι- 10 πὸν ἀπόφυγε ἀπὸ αὐτοῦ καὶ μεταμελήθητι καὶ προσπεσὼν αὐτῷ διασώσει σε ὅτι οὐ θέλει ὁ Θεὸς τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς [τὸ] ἀποστρέφαι καὶ ζῆν αὐτόν.

27. Ὁμοιάζεις, ἄνθρωπε, τὸ σφραγισμένον βασιλικὸν πιττάκιον, οὗ λυθέντος τῆς σφραγίδος, καὶ οἱ ἀναγνόντες χαίρουσιν ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ. 15 Οὔτω καὶ σὺ, ἄνθρωπε, θὰ χαρῆς ἐπὶ τὸ παρὸν πρᾶγμα ὃ ὑπηρετήσεις τῷ Θεῷ. |

28. Ὁμοιος ἔσει, ἄνθρωπε, τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον, ὁποῦ ἄρπασεν ὁ (σελ. 9) λύκος, φθάσαντος δὲ τοῦ ποιμένος ἐρρύσατο αὐτὸ καὶ ἐχάρη λίαν ἐπὶ τὴν εὔρεσιν αὐτοῦ. Οὔτω καὶ ἐσύ, ἄνθρωπε, τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον οὐκ ἀπόλλυ- 20 ταί σοι· δὲν ἔχεις κανὲν ἐμπόδιον.

29. Ὁμοιάζεις τῷ ἀνδρὶ, ὅστις ἐθεμελίωσε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον καὶ ἤλθον αἱ βροχαὶ καὶ κατέβησαν οἱ ποταμοὶ καὶ ἔρορξαν τὴν οἰκίαν ἐκείνην, διότι σοφῶς οὐκ ἐκτίσθη. Οὔτω καὶ ἐσύ, ἄνθρωπε, μὴ ἐλπίζῃς ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπὶ Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ βοηθήσει σοι. 25

30. Ὁ Θεὸς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. Καὶ σὺ μὴν ἀμελῆς περὶ τούτου καὶ ὁ Θεὸς εὐθύνει τὰς ὁδοὺς σου.

31. Παῦσον τοὺς διαλογισμοὺς σου καὶ ὑπόμεινον μικρὸν καὶ μὴν προσεγγισθῆς τῷ πρᾶγματι τούτῳ, ἵνα μὴ ζημιωθῆς. | 30

2-3 χαρὰν μεταυτῆς 3 αὐξηθήσεται 5 ἐξελθῆ 5-6 Ἰωάν. 16,20 : ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται 7 σεύγη 11 προσπεσὼν αὐτὸ 12-13 ὡς τὸ ἐπιστρέφει καὶ ζῆν αὐτὸ Ἰεζεκ. 33,11 : οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς ὡς ἀποστρέφαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ζῆν αὐτόν 15 ἀναγνώνται 16 ὑπερετίσις 18-19 Ἰω. 10,12 : ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ 22 Ματθ. 7,26 : ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ἠκοδόμησε αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ἄμμον. καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἤλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἐπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τὴν οἰκίαν ἐκείνην, καὶ ἐπεσεν 24 ἐκτίσθη 26 Ματθ. 5,45 : ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους 27-28 Σοφ. Σειρ. 2,6 : εὐθύνον τὰς ὁδοὺς σου καὶ ἔλπισον ἐπ' αὐτόν 30 προσεγγεθεῖς

32. Ἀπὸ θλίψιν ἔχεις νὰ μεταβαλθῆς εἰς χαρὰν καὶ ἄνευ κόπου θὰ ^(σελ. 10)
εὖρης ἀνάπαυσιν, διότι ὁ Θεὸς εἶ μετὰ σοῦ. Ἐξομολογήσου ἐξ ὄλης σου
ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ προσκύνησον αὐτὸν καὶ δώσει σοὶ τὰ ἐλέη του.

33. Ὁ Θεὸς γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς σου, φανερὰ καὶ κρυφά. Λοι-
πὸν ἀπόφυγε τὴν ταραχὴν τῆς θαλάσσης, ὅτι οὐ θέλει ὁ Θεὸς τὴν βουλήν ^δ
ταύτην.

34. Ὁ Θεὸς δίδει τοῦ ἀνθρώπου ὅπερ δέχεται ἀπ' αὐτοῦ καὶ ὁ θέλεις
δοθήσεται σοὶ κατὰ τὸ σὸν θέλημα, ὅτι αὐτός ἐστι βοηθός σου πάσας τὰς
ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.

35. Τὸ μὲν πρόβατον βούλεται ἀντιστῆναι τοῦ λύκου, ὁ δὲ λύκος ἀρπάσας ¹⁰
οὐχ εὐρίσκει ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ. Πρόσεχε καὶ σὺ νὰ μὴ πέσης εἰς τὰς χεῖρας
τῶν ἐχθρῶν σου, πλὴν ὁ Θεὸς ρύσεται σε.

36. Ἐκ σφοδροῦ ἀνέμου φεύγου(ν) οἱ λύκοι καὶ ἔρχονται εἰς τὰ πρό-
βατα τοῦ διασκορπίσαι αὐτά, σὺ δὲ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀπόφυγε, διότι οὐκ
ἔστι σου καλόν. ¹⁵

37. Ἵνα τί περίλυπος εἶ ἡ ψυχὴ σου καὶ θλίβεσαι καθ' ἐκάστην;
κατανόησον τὴν ἐπὶ σοὶ ἔρχομένην καὶ μὴ σπουδάξης, ἀλλὰ καρτέρησον ^(σελ. 11)
μικρὸν νὰ λάβῃς τὸ ζητούμενον.

38. Δίχως λύτην γίνεται σοὶ ὁ θέλεις καὶ πρόσελθε ἐν τῷ πράγματι ὁ
ὑπενόησας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς δώσει σοὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ καὶ ²⁰
ἔσται βέλ(ι)ον τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ εὐλογημένον.

39. Σὺ μὲν, ἄνθρωπε, θέλεις ἀποδημήσει εἰς ταξίδιον, ἀλλὰ μὴν ἀπέλ-
θης· μεῖνε δὲ εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ μὴν σπουδάξης, ἵνα μὴν ζημιωθῆς.

40. Μετὰ πολλῆς συγχύσεως λαμβάνεις τὸ πρᾶγμα ὀποῦ ζητᾷς, πλὴν
ποίησον ὁ θέλεις, ὅτι παρὰ Θεοῦ λαμβάνεις τὴν νίκην. ²⁵

41. Ὁ Θεὸς δῶή σοι ὅπερ ἐλπίζεις καὶ αἰτεῖς παρ' αὐτοῦ. Αὐτός ἐστι
βοηθός σου καὶ κατευθύνει τὰς ὁδοὺς σου.

42. Τὸ μὲν δένδρον σαλεύεται καὶ κλονίζεται νὰ πέση, ἀλλ' ὁ ἅγιος
Θεὸς διαφυλάττει αὐτό. Σὺ σὺν μὴ λυπηθῆς· ἔλπισον ἐπὶ Κύριον τὸν Θεόν
σου, ὅτι αὐτός ἐστι βοηθός σου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. ³⁰

43. Ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν Θεὸν οὐκ ἐπιγινώσκει τὰ τοῦ Θεοῦ μυστή-
ρια, ὁ δὲ πιστεύων δώσει αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ. |

44. Ὅταν ἡ σταφυλὴ ὠριμάσῃ, τότε κόπτεται καὶ καταπατεῖται καὶ οἶ ^(σελ. 12)
ἄνθρωποι πίνουσιν τὸν οἶνον καὶ εὐφραίνονται.

2 ἡμετὰ 3 δώσιου 4 Ψαλμ. 93,11: κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν
ἀνθρώπων 13 ῥήσεται 17 Ψαλμ. 41,6: ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ
ἵνα τί συνταράσσεις με; 21 ὑπενόησας 27 δώσι 29 δέντρον 30 οὐ μὴν Ψαλμ.
41,6: ἔλπισον ἐπὶ τὸν θεόν 32 Ματθ. 13,11: ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς
βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται

45. Ὡς ἔμπορος ἐπὶ λιμένα καὶ τοὺς ἑαυτοῦ κόπους καὶ τὸν ἑαυτὸν του ζῆτεῖ σῶσαι, οὕτω καὶ σύ, δοθήσεται σοι βοήθεια ἐκ Θεοῦ.

46. Πῶς σκορπίζονται καὶ διαμοιράζονται οἱ διαλογισμοί σου· εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο οὐκ ἔχεις ἐλπίδας ἀγαθᾶς· ἔλπισον ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν καὶ βοηθήσει σοι καὶ εὐχαρίστησάν σου τὴν δόξαν αὐτοῦ. 5

47. Προσδοκᾶς ἀνώδυνον ἐλευθερίαν, ὥσπερ οἱ πτωχοὶ ἐν τῷ χειμῶνι, ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ἀνοιξίς, τότε ἀπέρχεται ἡ στενοχωρία αὐτῶν· οὕτω καὶ ἐσύ, ἄνθρωπε, ἡ θλίψις σου γίνεται σοι εἰς χαράν.

48. Ἀγαθὴν ἐλπίδα καὶ καλὸν διαλογισμὸν ἔχεις. Λοιπὸν ἐπιμελοῦ καὶ ἐπικαλοῦ τὸν Κύριόν σου καὶ εὔξου αὐτὸν καὶ μὴν δειλιάς, ὅτι αὐτός ἐστι 10 βοηθός σου καὶ θέλει σε λυτρώσει ἀπὸ στενοχωρίαν, πειρασμὸν καὶ θλίψιν.

49. Ἐκτεινον τὴν χεῖρα σου καὶ ἀντιλαβοῦ καὶ ὁ θεὸς θέλει σε λυτρώσει ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ δώσει σοι τὰ ἐλέη του.

50. Ἴδου (αἶ) θύραι ἐκλείσθησαν πᾶσαι καὶ οὐκ ἀνοιχθήσονται· ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι ἄπεχε, μὴ ποιήσης αὐτό. 15

51. Ἐν δυνάμει κυρίου τοῦ θεοῦ ποίησον ὃ θέλεις· οἱ γὰρ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἔσονται μετὰ σοῦ καὶ ἔχεις νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου καὶ χαράν. (σελ.13)

52. Τὴν βουλὴν σου, ἄνθρωπε, κατανοεῖ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς διαλογισμοὺς σου· διὸ ἐπικαλοῦ αὐτὸν καὶ βοηθήσει, ἐπειδὴ καιρὸς οὐκ ἔστιν ἐπιτήδειος.

53. Οὐκ ἔστι σου καλόν, ὅπερ βούλει, καὶ ὃ θέλεις οὐ δοθήσεται σοι 20 παρὰ τῷ Θεῷ ἐν ὁδῷ· οὐκ ἔστι σου καλὸν οὔτε κέρδος ἔχεις, ἀλλὰ ζημίαν καὶ ἄπεχε.

54. Ἀγαθὴν ἐλπίδα καὶ καλὸν διαλογισμὸν ἔχεις καὶ ἀγαθὸν ἄνθρωπον ἀπαντήσεις καὶ ἐξ αὐτοῦ δώσει σοι Κύριος ἀγαθὰ πολλὰ, καὶ ἀνοιχθήσεται σοι ὁδὸς εὐρύχωρος· ἀντὶ στενοχωρίαν θὰ εὖρης ἀνάπαυσιν καὶ χαράν, διότι 25 ὁ Θεὸς ἦν βοηθός σου.

55. Τὰ μὲν δένδρα ἀναλώσονται (·) καὶ οἱ διαλογισμοὶ ἀλλεπάλληλοι καὶ ἀστηρικτοὶ εἰσιν καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης θὰ ἐγεροῦν εἰς φθόνον καὶ πᾶσαι αἱ θύραι κλεισθήσονται. Ἐπικαλοῦ τὸν Θεὸν καὶ Κύριόν σου, ἵσως ἀνοίξῃ τὴν θύραν τοῦ ἐλέους του. 30

56. Ὅμοιος ἔσει, ἄνθρωπε, ἐξεληλυθότος ἐξ ὕδατος ὀλίγου καὶ θολεροῦ, ζήτη ὕδωρ πιεῖν) ἄδολον καὶ καθαρὸν· λιτάνευε Κύριον τὸν Θεὸν καὶ ἐπακούσει σε καὶ ὁδηγήσει σε ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως. (σελ.14)

57. Σὺ μὲν, ἄνθρωπε, βούλεσαι ἐξελεθεῖν ἐκ τοῦ οἴκου σου, ἔλπισον ἐπὶ

6 πρὸς δοκάς 8 Ἰω. 16,20 : ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται 14 Ἴδου θύραι 18 Ματθ. 6,8 : οἶδεν ὁ πατήρ ὑμῶν ὃν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν 25 Ματθ. 7,13 : οὐ πλαιεῖα καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς 27 δέντρων ἀλήσονται 32 ζητᾶ ὁ ποιῆ 33 Ψαλμ. 19,2 ἐπακούσει σε... 22,2 : ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρηψέ με.

τὸν Θεὸν καὶ ἔξελθε, ἐπικαλοῦ αὐτόν, ἵνα εὖρης ὁδὸν σωτηρίας καὶ δηγήσει σε ὁ Θεός.

58. Δίκαιός ἐστιν ἀπὸ τοῦ πράγματός του καὶ νῦν λειτούργα τὸν Θεὸν καὶ εὖρης αὐτὸν βοηθὸν· πρόσχες ἐκ τοῦ πράγματος τούτου, ὅτι οὐκ ἔστι σου καλὸν οὔτε ἀγαθόν.

τὴν 22 ὀκτωβρίου 1847

Μιχαὴλ Η. Νομικὸς